

Villnow Komárková, Jana

**[Stojkov, Stojko. Izbrani ezikovedski trudove ; Mladenov, Maksim.
Dialektologija, balkanistika, etnolingvistika]**

Linguistica Brunensia. 2009, vol. 57, iss. 1-2, pp. 291-294

ISBN 978-80-210-4891-1

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115108>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Na jednotlivých příspěvcích sborníku je asi nejzajímavější sledovat různou míru ochoty jednotlivých autorů vykládat změnu v jednom jazyce vlivem jiného jazyka, s nímž je v kontaktu. Leckdy je přitom až zarážející, jak někteří autoři bez váhání přisoudí vznik určitého jevu v daném jazyce vlivu sousedního jazyka. Například Schaller připisuje analytické vyjádření futura a stupňování v bulharštině románskému vlivu a ústup infinitivu tamtéž vlivu řeckému, aniž by nějak blížeji tyto jevy zkoumal či aniž by vycházel z nějaké konkrétní teorie vysvětlující jazykovou změnu. Podobná absence teorie je patrná u Soboleva: shledá se paralela v určitých jazykových prostředcích u více jazyků a naráz je jeden z nich považován za zdroj inovace a ostatní jazyky za jím ovlivněné. Myslím si, že v tomto ohledu je přitom nejlépe vyjít z přístupu pražské školy k otázce působení vnějších činitelů na jazyky. Pražská škola pojímá tento problém v zásadě tak, že faktorům vnějším (například geografickým) připisuje roli iniciativní (jsou impulsem pro nastolení jistého jevu) a faktorům vnitřním roli regulativní (rozhodují, zda k tomu skutečně dojde). Jinými slovy, ke změně může dojít, jen pokud není v rozporu se strukturálními poměry daného jazyka (viz např. Vachek 1962; konkrétně jsem se toto stanovisko pokusil zastávat i na příkladu vzniku členu v rumunštině, viz Boček 2006).

Závěrem je třeba uvést podstatnou informaci, že celý sborník je volně ke stažení na webových stránkách Balkanologického institutu, kde je ostatně zpřístupněna i řada dalších nových i starších publikací (například včetně posledních pěti čísel časopisu *Balkanica*), a jejichž návštěvu lze proto každému balkanistovi vřele doporučit (<http://www.balkaninstitut.com>).

Literatura

- Boček, V. (2006): Člen v rumunštině. In: *Rara Avis II. Zborník z 2. a 3. medzinárodnej konferencie študentov a doktorandov Trnava, apríl 2005, 2006*. Trnava, 101–106.
- Hinrichs, U. (2004a): Südosteuropa-Linguistik und Kreolisierung. *Zeitschrift für Balkanologie* 40, 17–32.
- Hinrichs, U. (2004b): Orale Kultur, Mehrsprachigkeit, radikaler Analytismus: Zur Erklärung von Sprachstrukturen auf dem Balkan und im kreolischen Raum. Ein Beitrag zur Entmystifizierung der Balkanlinguistik. *Zeitschrift für Balkanologie* 40, 141–174.
- Stern, D. (2006): Balkansprachen und Kreolsprachen: Versuch einer kontakt-typologischen Grenzziehung. *Zeitschrift für Balkanologie* 42/1–2, 206–225.
- Vachek, J. (1962): K otázce vlivu vnějších činitelů na vývoj jazykového systému. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica* 3 (*Slavica Pragensia* IV), 35–46.

Příspěvek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Stojko Stojkov: Izbrani ezikovedski trudove. Ed.: V. Radeva. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, Sofija 2008. 444 str. ISBN: 978-954-07-2612-0.

Maksim Mladenov: Dialektologija. Balkanistika. Etnolingvistika. Ed.: G. Kolev, D. Mladenova, O. M. Mladenova. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ochridski“, Sofija 2008. 850 str. ISBN: 978-954-07-2684-7.

Bulharské univerzitní nakladatelství Sv. Kliment Ochridski vydalo v předcházejícím roce v edici *Lingvistično nasledstvo* výběry z děl dvou významných bulharských jazykovědců – Stojko Stojkova a Maksima Mladenova.

V prvním souboru *Izbrani ezikovedski trudove* je čtenáři formou vybraných článků představena vědecká práce bulharského dialektologa, fonetika a lexikologa Stojko Stojkova (1912–1969). Kapi-

toly „Současný bulharský jazyk“ a „Dialektologie“, na něž se soubor členů, odkazují k hlavním oblastem Stojkovova jazykovědného zájmu. Dvouletý studijní pobyt v Praze, kde Stojkov ve třicátých letech minulého století obhajoval svou disertační práci, obrátil jeho pozornost k fonetice a umožnil mu seznámit se s metodami experimentální fonetiky v laboratoři Josefa Chlumského a Bohuslava Hály. Specifickým otázkám bulharské fonetiky, ale také pravopisu a ortoepie, je proto věnována téměř celá první část publikace. V jednotlivých člancích se autor zabývá artikulačním a akustickým popisem bulharského fonému *ǎ* („Kām novobālgarskija vokalizām. Učlenitelen i sluchov charakter na samoglaskata *ǎ*“, str. 45–53), výslovností a grafickým záznamem *jať* ve spisovné bulharštině („Jatovijat vāpros v novobālgarskija knižoven ezik“, str. 64–82), bulharskými palatálními hláskami („Palatalnite sāglasni v bālgarskija knižoven ezik“, str. 83–103) či principy bulharského pravopisu („Bālgarskata pravopisna i grafičeska sistema“, str. 104–113). Dva příspěvky první části knihy jsou zaměřeny na morfologické zvláštnosti bulharštiny. V prvním z nich se autor věnuje příčinám vzniku koncovky *-me* vedle základního *-m* v 1. osobě plurálu přítomnosti sloves 1. a 2. slovesné třídy, která se pod vlivem některých bulharských dialektů ustálila v básnickém jazyce („Glagolnoto okončanie *-me* v bālgarskija knižoven ezik“, str. 114–124), ve druhém zkoumá vývoj kategorie určenosti – jednoho z projevů přechodu bulharštiny od syntetismu k analytismu („Edna osnovna promjana v istoričeskija razvoj na bālgarskija ezik. Pojava na gramatičnata kategorija opredelenost“, str. 125–129).

Hlavní prostor je ve sborníku vyčleněn pro příspěvky z oblasti dialektologie, s níž se Stojkov dostal do užšího kontaktu již v době svých studií jako účastník terénního výzkumu v pohorí Rodopy na jihu Bulharska. Stojkovův inovativní a pro řady jeho žáků a nástupců inspirativní strukturalistický přístup ke zkoumání dialektů mu vynesl pozici vůdčí osobnosti bulharské poválečné dialektologie. Na rozdíl od svých předchůdců chápal teritoriální dialekty jako celistvý, neustále se vyvíjející systém, ovlivňovaný okolními dialekty a jazyky, a zkoumal je ve všech jazykových rovinách. Význam dialektologie spatřoval v jejím podstatném přispění ke komplexnějšímu popisu historického vývoje jazyka a s tím souvisejícímu hledání obecných příčin, jež vedou k jazykovým změnám (viz články v souboru „Dialektologijata i nejnoto značenie za cjalostnoto proučvane na ezika“, str. 141–149, a „Knižoven ezik i narodni govori“, str. 150–154). Své bohaté znalosti dialektologické teorie i praxe shrnul Stojkov v původně jako vysokoškolské skriptum pojaté monografií „Bālgarskaja dialektologija“ (vyd. 1962, 1968, 1993 a 2002; není součástí souboru), která se stala první systematickou dialektologickou příručkou na bulharské půdě a dodnes plní roli fundamentální práce bulharské dialektologie. Středobodem Stojkovových výzkumů se staly rodopské dialekty a dialekt banátský (je mj. autorem monografií „Banatskijat govor“ a „Leksikata na banatskija govor“, Sofie 1967 a 1968). Jako fonetik zkoumal především jejich zvukovou stránku („Kām vokalnata tipologija na rodopskite govori“, str. 235–250, „Nov neizvesten tip akavizām v rodopskite govori“, str. 251–257, „Palatalni eksplozivni šumovi sāglasni v banatskija bālgarski govor“, str. 285–290 aj.), neopomíjel však ani jejich morfologickou charakteristiku („Imenni padežni formi v bālgarskija ezik“, str. 308–324, „Povelitelni otricatelni formi v bālgarskija ezik“, str. 325–328, a „Tri formi za opredelenost v bālgarskija ezik“, str. 329–344) a lexikální analýzu, která by dle jeho názoru měla být zaměřena především na sémantický vývoj slovní zásoby a na její historické proměny (viz článek „Dialektna leksikologija i leksikografija“, str. 345–348). Zřetelnou stopu za sebou Stojkov zanechal také na poli jazykového zeměpisu. Jako iniciátor přípravných prací na Bulharském dialektickém atlasu („Bālgarski dialekten atlas“, Sofie 1964–1981) a později jako odpovědný redaktor jeho prvního a druhého dílu (třetí vznikl pod jeho vedením, jeho vydání se však nedežilo) vypracoval program sběru nářečního materiálu, zahrnující fonetické, morfologické, syntaktické a lexikální otázky (viz články v souboru „Bālgarski dialekten atlas“, str. 410–417, a „Struktura i osobnosti na bālgarskija dialekten atlas“, str. 428–434). Věrný svým zásadám komplexního studia všech vrstev národního jazyka se Stojkov zabýval také charakteristikou a členěním bulharských sociálních dialektů, které byly jeho předchůdci více méně opomíjené (článek „Bālgarskite socialni govori“, str. 155–169).

Do souboru nebyly zdaleka zařazeny všechny články, které Stojko Stojkov během svého bohatého vědeckého života napsal. Jejich výběr však zdárně vystihuje Stojkovův velký přínos bulharské jazykovědě a zejména potom dialektologii, již vydobyl pozici plnohodnotného a respektovaného vědního oboru.

Soubor vybraných článků Stojkovova žáka a spolupracovníka Maksima Mladenova (1930–1992) nazvali editoři podle tří jazykovědných disciplín, jimž autor zasvětil svůj vědecký život – *Dialektologija*, *Balkanistika*, *Etnolingvistika*. Pro dialektologii nadchl Mladenova již během jeho vysokoškolských studií profesor Stojko Stojkov, pod jehož vedením začal po skončení školy pracovat v oddělení bulharské dialektologie a lingvistické geografie ústavu pro bulharský jazyk bulharské akademie věd, kde se účastnil prací na Bulharském dialektickém atlasu („Bălgarski dialekten atlas“, viz výše). Zájem o bulharské dialekty v Rumunsku, který se zintenzivnil Mladenovovou účastí na mezinárodním projektu „Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas“ (1987–2003) a který posléze vyústil ve vydání monografie „Bălgarskite govori v Rumänija“ (Sofie 1993), obrátil pozornost dialektologa k balkanistice a přiměl Mladenova k zevrubnému výzkumu jazykových kontaktů uvnitř balkánského jazykového svazu. V roce 1979 byl Mladenov z politických důvodů donucen opustit ústav pro bulharský jazyk a stal se spolupracovníkem etnografického institutu, což vedlo k rozšíření jeho odborného zájmu o etnografi a etnolingvistiku. V etnografickém institutu se aktivně podílel na přípravě Bulharského etnografického atlasu („Bălgarski etnografski atlas“), pro nějž vypracoval také program k terénním výzkumům dvou tematických okruhů (tradiční materiální kultura a příbuzenské vztahy Bulharů).

Myšlenka vydat vybrané stati Maksima Mladenova začala být realizována na přelomu let 2004 a 2005, kdy si bulharská odborná veřejnost připomínala nedožitě 75. narozeniny jazykovědce. Záměrem editorů nebylo zařadit do výboru všechny Mladenovovy články (chybí tak např. jeho četné recenze jazykovědné literatury, biograficko-bibliografické příspěvky, edice odborné korespondence atd.), i přesto však čítá jejich celkový rozsah přes sedm set stran. Soubor je rozdělen do dvou částí. První část obsahuje články teoretického charakteru, dotýkající se problematiky bulharského jazykového zeměpisu, vztahu mezi bulharštinou a jinými slovanskými a balkánskými jazyky, etnolingvistiky a vztahu mezi spisovnou bulharštinou a bulharskými dialekty, druhá část je zaměřena na analýzu konkrétních jazykových jevů. Výzkum všech oborů Mladenovovy jazykovědné činnosti spojovalo důsledné uplatňování metody jazykového zeměpisu. V příspěvku „Bălgarskata lingvistična geografija: problemi, rezultati, perspektivi“ (str. 49–54), kterým je uvedena první část souboru, se Mladenov zamýšlí nad hlavními cíli areálové lingvistiky. Za prioritní přitom považuje rozpracování areálové typologie bulharského jazykového území a s tím spojené členění bulharských dialektů. Sám se k naplnění těchto cílů snažil přispívat analýzami některých jazykových jevů. Odlišnostem v lexiku východobulharských dialektů, které lze dle jeho názoru rozdělit na strukturální, geografické a etymologické, se věnuje v článku „Tipove leksikalni različija v iztočnite bălgarski govori“ (str. 83–95) a tuto tematiku dále rozpracovává v následujícím článku „Dialektnite leksikalni različija i pričinite za tjachnoto pojavjavane“ (str. 96–103). Na cizí jazykové vlivy v lexiku bulharských dialektů jsou zaměřeny stati „Geografsko razpredelenie na prabălgarskite leksikalni elementi“ (str. 198–210), „Arealna charakteristika na grăckite zaemki v bălgarskite dialekti“ (str. 211–235) a „Arealna charakteristika na romanski elementi v bălgarskite dialekti“ (str. 236–272). Metoda jazykového zeměpisu provázela také početné Mladenovovy práce balkanistické. V programovém spise „Otnosno săstavjaneto na edin Atlas Linguarum Paeninsulae Balcanicae“ (napsaném za spoluautorství Ch. Choličeva a K. Kostova, str. 156–163), jehož náplní je návrh koncepce jazykového atlasu balkánských jazyků, se jako hlavní cíl projektu zdůrazňuje zkoumání společných rysů všech jazyků balkánského jazykového svazu, a to nejen v jejich spisovných podobách, ale (zejména) v jejich nářečních varietách. Výskytu a popisu balkanismů v bulharštině jsou věnovány příspěvky „Distribucija na balkanizmite v bălgarskite dialekti“ (str. 164–197) a „Rezultatite na naj-novite bălgarski dialektoložki izsledvanija v svetlinata na balkanistikata“ (str.

141–155). Vedle vztahů mezi jazyky Balkánského poloostrova se Mladenov zabýval také kontakty bulharštiny s ostatními slovanskými jazyky (články „Nabljudenija vărchu bălgaro-slovaški ezikovi usporedici“, str. 313–335, „Leksikalni belorusko-bălgarski paraleli“, str. 336–340) a nemalou část svého vědeckého úsilí zasvětil otázce poměru mezi spisovným jazykem a dialektu (články „Za otnošenijata meždu knižovnata i dialektnata leksika na bălgarskija ezik“, str. 359–369, „Dialektnijat proizchod na njakoj knižovni normi“, str. 370–375). Se stejným odhodláním a pečlivostí, s jakými se Mladenov věnoval dialektologii a balkanistice, se dokázal později zabrat také do studií z oboru etnolingvistiky, která mu byla blízká svým interdisciplinárním zaměřením. V souboru jsou Mladenovy etnolingvistické práce zastoupeny mj. článkem „Iz bălgarskata etnografonimika“ (str. 453–465), zabývající se motivací bulharských etnografonim, tj. názvů etnografických skupin, či statí „Săvremennata lično-imenna sistema v s. Spasovo, Čirpansko“ (str. 466–483), přinářející popis bulharských osobních jmen na vybraných územích Bulharska.

Druhá část souboru obsahuje konkrétně zaměřené příspěvky ze synchronní i diachronní jazykovědy, v nichž řeší Mladenov dílčí problémy bulharského jazyka ve všech jeho rovinách. Uvádět na tomto místě tematické zaměření všech článků by vzhledem k jejich rozsahu bylo prostorově náročné. Lze však uvést, že jsou zde téměř rovnoměrně zastoupeny příspěvky obsahující analýzu bulharského spisovného a nářečního lexika na rovině foneticko-fonologické („Dălgi glasni v bălgarskija ezik“, str. 484–490, „Iz dialektnija konsonantizăm v bălgarskija ezik“, str. 491–499), morfosyntaktické („Prilagatelni ot tipa *kamenen* – *kamen* v bălgarskija ezik“, str. 551–556, „Infinitivni formi v govora na selo Cerovo, Blagoevgradsko“, str. 541–543), lexikální („Istoriko-etimologičeski aspekti na bălgarskata tăkačeska terminologija“, str. 607–618, „Edinstvo i različija v bălgarskata agrarna terminologija“, str. 619–638, „Iz bălgarskata mlekarska terminologija“, str. 649–655), sémantické („Za edno novo značenie na dumata *gora*, *pole*“, str. 758–759, „Edna leksiko-semantična izoglosa v bălgarskija ezik: *čuvam* ‚slušam‘/ *čuvam* ‚pazja, otleždam‘“, str. 719–723) a frazeologické („Ima li v bălgarskija ezik frazeologizăm *para pit(a)*?“, str. 770–773). Nechybí ani popis areálové distribuce některých konkrétních jazykových jevů v bulharštině v člancích „Razprostranenie i značeniya na predloga *niz* v bălgarskite govori“ (str. 568–574) a „Iz bălgarskata lingvistična geografija 1–5“ (str. 730–757).

Na závěr lze dodat, že oba dva soubory jsou opatřeny kompletní bibliografií Stojko Stojkova a Maksima Mladenova a druhý z nich také jazykovým a věcným rejstříkem.

Příspěvek vznikl za podpory projektu výzkumu a vývoje MŠMT LC546.

Jana Villnow Komárková

Бурмистрович, Ю. Я.: Важнейшие концепции современной русистики. Учебное пособие для филологов высших учебных заведений. Абакан, Изд-во Хакаского государственного университета им. Н. Ф. Катанова, 2008. – 216 с. ISBN 978-5-7810-0510-9

Nastojščee učebnoe posobie, prednaznačennoe filologam vysših učebnih zavedenij, predstavljajet soboj opyt obščego obzora rusistskih koncepcij. V nem izlagajutsja važnejšie koncepcii sovremennoj rusистики, kasajuščiesja osnovnyh ee razdelov, a imenno: fonematičeskogo, morfematičeskogo, grammatičeskogo, sintaksematičeskogo, leksematičeskogo, frazematičeskogo, stilističeskogo, leksemoobrazovatel'nogo i frazemoobrazovatel'nogo. Pri etom každyj iz nih rassmotren i s sinchroničeskoi, i s diachroničeskoi toček zrenija. Vse eti koncepcii kasajuťsja ne prosto bolšinstva razdelov rusистики, no naibolee složnyh momentov v nih.